

Modern Ordunun Kadim Savaşçıları: 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Arnavut Askerlerin İstihdamı

Ancient Warriors of the Modern Army: Recruitment of Albanian Soldiers in the Ottoman-Russian War of 1828-29

<https://doi.org/10.52792/tws.1052983>

Muhammed Emin ÇALAR

Araştırma Makalesi

¹ Öğr. Görevlisi – Milli Savunma Üniversitesi Hava Astsubay MYO Askeri ve Sosyal Bilimler Bölümü

[ORCID: 000-0003-3222-4888](https://orcid.org/000-0003-3222-4888)

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Muhammed Emin ÇALAR

E-posta/E-mail:

muhammedcalar@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

03 Ocak 2022

Revizyon talebi/Revision

Requested:

09 Şubat 2022

Son revizyon /Last revision:

20 Mart 2022

Kabul tarihi/Accepted:

22 Nisan 2022

Atıf/Citation:

Çalar, Muhammed Emin. "Modern Ordunun Kadim Savaşçıları: 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Arnavut Askerlerin İstihdamı". *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3, no. 1 (2022): 67-85.

Özet

Bu çalışmada, Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi adına yürütülen faaliyetlerin henüz olgunlaşmadığı bir dönemde meydana gelen 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, ücretli Arnavut askerlerin Osmanlı ordusuna dâhil edilmeleri konu edilmiştir. Çalışmada ağırlıklı olarak Arnavut savaşçıların Osmanlı ordusunda istihdamları, sevk ve idareleri hususunda yaşanan sorunlar üzerinde durulmuştur. Yaşanan sorunlara, Osmanlı yönetimi tarafından ne gibi tepkiler verildiğinin yanı sıra bu sorunların, savaşın seyrine olan etkileri de açıklanmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin klasik dönemlerinden itibaren seferlere ücretli asker olarak katılan Arnavutların, önceki savaşlara nazaran orduda duyulan asker ihtiyacına paralel olarak bu savaştaki istihdamları daha fazla olmuştur. Silahlıta alınan askerlerin sayısı arttıkça, sorunların da arttığı ve çeşitlendiği anlaşılmaktadır. Arnavutlar, genelde alacaklarının ödenmemesinden yakınmaktayken, Osmanlı askerî yetkilileri ise daha çok itaatsizlikten, disiplinden uzak tavırlardan ve firarlardan şikâyetçi olmuşlardır. Yaşanan tüm sorunlara rağmen modern dönemlere kadar hem Arnavut askerler hem de Osmanlı Devleti birbirlerinden istifade etmeye devam edeceklerdir. Arnavutlar ücretli askerlik mesleğini icra ederek maiyetlerini kazanırken, Osmanlı Devleti ise eksik olan asker kadrolarını bu savaşçı gruplar ile kapatmaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Ordusu, Arnavut Askerler, Ücretli Askerlik, Gayrinizami Birlikler

Abstract

This study described the recruitment of mercenary Albanian soldiers into the Ottoman army during the Ottoman-Russian war of 1828-29. This study focused mainly on the problems experienced during Albanian warriors' recruitment, dispatch, and administration. In addition, what reactions were given to the problems experienced by the Ottoman administrations and the effects of these problems on the course of the war were also discussed. From the classical periods of the Ottoman State, Albanian warriors participated in the wars as mercenaries and a large number of Albanian soldiers were recruited into the army in this war. In parallel with the number of soldiers taken underarms, the number and variety of problems experienced have been similar. The mercenary Albanian soldiers of the Ottoman army and the Ottoman State administrators were dissatisfied with each other due to the problems. Albanian warriors often complained of lack of payment, while Ottoman military officials complained more of disobedience, indiscipline, and desertions. Despite all the problems, both the mercenary Albanian soldiers and the Ottoman State continued to benefit from each other, as they had before and in this war.

Key Words: 1828-29 Ottoman-Russian War, Ottoman Army, Albanian Warriors, Mercenary, Irregular Troops

GİRİŞ

Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da kaldırılmasının akabinde Osmanlı ordusunun değişim ve dönüşüm faaliyetleri içinde olduğu bir dönemde yaşanan 1828-29 Rus Savaşı, bu özelliği ile de ayrı bir öneme sahiptir. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun kuruluş sancıları yaşanırken, kadim kurum ve sistemlerde köklü fakat kısmen zâhirî yeniliklerin meydana getirildiği bu süreçte, düzenli Osmanlı birlikleri Batılı/Avrupaî bir görünüş sergilerken, savaşlarda istihdam edilen gayrinizami/düzensiz gruplar ise Doğulu/Osmanlı tipi görünümelerini muhafaza etmekteydiler. Dolayısıyla savaş başladığında, henüz orduya nüfuz etmeyen batılı karakter ile tam olarak terk edilemeyen doğulu kimlik arasında kalmış Osmanlı askerleri, düzenli Rus ordusuna karşı mücadele vermişlerdir. Savaşın hemen öncesinde teşkil edilen Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye kadroları, bu savaşın yükünü kaldırabilecek seviyede doldurulamadığından asker eksikliği, gayrinizami unsurlar ya da Osmanlı arşiv kayıtlarında geçen ifade ile başıbozuklarla kapatılmak istenmiştir. Savaşçı karakterleri ile şöhret kazanmış olan Arnavutlar ise bu gayrinizami unsurların en önemlilerindedir. 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Batı cephesinde Arnavut ücretli askerlerden yararlanılmıştır.¹ Benzer şekilde Doğu cephesindeki asker ihtiyacı büyük oranda Laz ve Kürtlerden teşkil edilen paralı askerler ile kapatılmak istenmiştir.² Yalnızca Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye kurulduktan sonra değil, öncesinde de savaş dönemlerindeki asker eksikliği büyük oranda Arnavut, Kürt, Laz, Boşnak ve Çerkezlerden teşkil edilen paramiliter birlikler ile giderilmiştir.³ Ayrıca Arnavutlar, Tımarlı Sipahilerin savaşlardaki azalan rolüne paralel olarak artış ve gelişim gösteren Levent ve Sekbanlar içerisinde de önemli bir yer tutmuştur.⁴ Tüm bunlar Arnavutların hemen hemen her dönemde Osmanlı ordusunda kendilerine yer bulduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.⁵

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ücretli/ayıklı olarak istihdam edilen Arnavut savaşçılardan Osmanlı idarecilerinin en büyük beklentisi, yeni teşkil edilen düzenli ordu ile uyum içinde savaşmaları ve tabii ki "küffara" karşı başarı kazanmalarıydı. Arnavut askerler savaşta, Rumeli'de savunma yapılan mevki ve kalelerin neredeyse tamamında istihdam edilmişlerdir. Sefer dönemlerinde yalnızca sergerdeleri idaresinde ve aylıklı olarak istihdam edilebilen bu savaşçı grup, Osmanlı ordusunun asker yükünü hafifletmiştir. Fakat aşağıda da değineceğimiz üzere farklı sorunların yaşanmasına da neden olmuşlardır. Konvansiyonel bir savaşta düzenli Rus birliklerine karşı pek de verimli kullanılmayan veya başarılı olamayan bu askerler, genellikle yetersizlik ve itaatsizliklerinden dolayı şikâyet konusu olmuşlardır.⁶

¹ Yazarın yüksek lisans tezinin sınırları içerisinde yer alan bir konu olan 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Arnavutların düzenli ordu saflarına dâhil edilmeleri hususu, bu çalışma ile daha derinlemesine incelenmiş ve mercek altına alınmıştır. Tez için ayrıca bkz. Muhammed Emin Çalar, "Osmanlı Ordusu'nda Arnavutların Muvazzaf Birliklere Alınmaları: Yaşanan Sorunların Sosyo-Kültürel, İktisadî ve Dinî Altyapıları (1826-1839)" (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019).

² Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok: Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, (İstanbul: Kitabevi, 2009), 228-229.

³ Virginia H. Aksan, "18. yüzyıl Sonlarında Osmanlı'da Zorunlu Askerlik Stratejileri", *Devletin Silahlanması: Ortadoğu'da ve Orta Aya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925)*, der. Erik Jan Zürcher, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003), 39.

⁴ Osmanlı ordusundaki Levent ve Sekbanlar hakkında detaylı bilgi ve Arnavutların bu gruplar içindeki rolü için bkz. Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, (İstanbul: Çelikkilt Matbaası, 1965), 189-255.

⁵ T. Smart Hughes, *Travels in Sicily, Greece and Albania*, C. 2. (London: 1820), 99.

⁶ Asâkir-i Mansûre ordusundan olduğu gibi aylıklı Arnavut savaşçılardan da düzenli bir kuvvet gibi hareket etmesi ve konvansiyonel yöntemleri uygulamaları beklenmekteydi. Modern manada kullanılan Özel Harp çatısı altında icra edilen

Osmanlı ordusunun bu gayrinizami (düzensiz/başıbozuk) savaşçıları, Ruslara karşı Rumeli cephesinde görev almışlardır. Çalışmamızda, 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda kale ve müstahkem mevkiilerde vazifelendirilen Arnavutlar hakkında mâlûmat alabilmek için daha çok Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgelerden istifade ettik. Ayrıca 1828-29 Osmanlı-Rus savaşı hakkında yazılmış ve kaynak niteliği taşıyan eserlerden de yararlanmaya çalıştık. Osmanlı belgelerinde, daha çok Arnavut savaşçıları nedeniyle yaşanan sorunlar öne çıktığı için çalışmamızın önemli bir kısmını yaşanan problemlere ayırdık. Söz konusu belgelerde yer alan bilgilerden yola çıkarak Arnavut savaşçıların tutumlarını ve Osmanlı idaresinin bu askerlere bakışının ne yönde olduğunu açıklamaya çalıştık. Fakat savaş süresince istihdam edilen aylıklı Arnavut askerlerin sayısının tam olarak tespiti, incelediğimiz belgelerin muhtevâsına istinaden en azından şu an için mümkün görünmemektedir.

1828-29 Rus Savaşı, yeni kurulan Osmanlı ordusunun bir nevi potansiyelinin de test edildiği ve gözlemlendiği bir savaş olmuştur. Savaşta alınan mağlubiyetle birlikte düzenli ordunun asker miktarının artırılması için çaba sarf edilmiştir.⁷ Gayrinizami grupların artık yararlı olmayacağı kanaati oluşmuş ve Arnavutlar başta olmak üzere başıbozuk unsurlar “nizam çatısı” altına alınmasına çalışılmıştır. Fakat disiplinin düstur olduğu modern askerî sistem, daha önce böylesi bir rejim ile tanışmayan Arnavut savaşçılara pek çekici gelmeyecektir. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti ve Arnavut savaşçıları arasında yaşanan sorunlara, yeni sistemin kabul ettirilebilmesi de eklenecekti. Çalışmamızın sınırları gereği iki grup arasındaki bu mücadeleden ziyade, daha çok savaş sürecinde cephede yaşanan sorunlara yer verdik. Ancak bu savaşta karşılaşılan sorunların, sonraki süreçte izlenecek politikalara fikir verdiği ve meşruiyet kazandırdığı da muhakkaktır.

SAVAŞ HÂLİNİN OLUŞUMU VE ARNAVUTLARIN İSTİHDAMI

1821 yılında başlayan Rum isyanının ilk yıllarından itibaren Ruslar, Osmanlı Devleti ile her an bir savaşın patlak vereceğini göz önünde bulundurarak harekât planları hazırlamışlardı. General Kiselev ve General Diebiç'in öncülüğünde hazırlanan harekât planına göre Ruslar ilk olarak müstahkem Osmanlı kalelerini ele geçirip, ardından Balkanları hızlı bir şekilde geçerek İstanbul'a ilerleyeceklerdi. Rus yetkililer isteklerini ancak Osmanlı başkentini tehdit ettiklerinde kabul ettirebileceklerini düşünüyordular. Ruslar söz konusu harekât planını, Çar I. Alexander döneminde yapmalarına rağmen Çar I. Nikola zamanında hayata geçirebileceklerdi.⁸ Rusya, savaşın meşru siyasi zemine oturtulması adına İngiltere ve Fransa ile yaptığı görüşmelerin ardından, Osmanlı Devleti'ni 1826 yılında imzalanan Akkirman Antlaşması'na uymamakla suçlayarak Boğdan'ı işgal etti. Rusların bu girişimleri karşılık buldu ve Osmanlı Devleti de 20 Ekim 1827'de gerçekleştirilen Navarin baskını

Gayrinizami Harp/Gerilla Savaşı, henüz o dönemde doktrin haline gelmediğinden bu gruplar tarafından kullanılan bir yöntem değildi. Çalışmamızda yer alan gayrinizami ifadesi ile “nizam” dairesi içine alınamayan düzensiz gruplar kastedilmektedir. Bu grupların oluşturduğu askerî yapılar ise gayrinizami birlik olarak ifade edilmiştir. Gayrinizami savaş yöntemlerinin tarihi gelişimi için ayrıca bkz. Mehmet Tanju Akad, *Gayrinizami Savaş*, (İstanbul: Kastaş Yayınları, 2015); Mesut Uyar, “Gerilla Savaşı” (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1995).

⁷ Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin teşkilinin ardından asker alınması adına yürütülen faaliyetler için bkz. Gültekin Yıldız, age, 139-211.

⁸ Alexander Bitis, “The 1828-1829 Turco-Russian War and The Treaty of Adrianople”, *Turks*, C. 4, ed. Hasan Celal Güzel-C. Cem Oğuz-Osman Karatay, (Ankara: Yeni Türkiye Publications, 2002), 150-166; 1828-29 Rus Savaşı hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. Ahmed Muhtar Paşa, *Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*, yay. haz. Ahmet Çaparlar - Eda Çaparlar -Yahya Avcı, (İstanbul: Kitabevi, 2019); Baron von Moltke, *1828 Seferi*, çev. Ahmed Rasim ve Muammer, (İstanbul: İstanbul Askerî Matbaa, 1932); Naci Çakın, *Osmanlı Rus Harbi (1828-29)*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1978); Colonel Chesney, *The Russo-Turkish Campaign of 1828 and 1829 with a view of the Present State of Affairs in the East*, (New York: Redfield Printing, 1854).

ve mevcut siyasi gelişmelerin üzerine yeni bir Rus savaşını göze aldı.⁹ Fakat Osmanlı Devleti bu savaşa ne askerî, ne de iktisadî yeterlilik bakımından tam olarak hazırды. Yeni teşkil edilen Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye kadroları dahi henüz istenilen oranda teşkil edilememişti.¹⁰ Ayrıca devam eden Rum isyanının bastırılması için çaba sarf edildiği de göz önünde bulundurulursa Osmanlı Devleti'nin bu savaşa olağanüstü şartlarda ve hazırlıksız girmiş olduğu söylenebilir.

Osmanlı ordusunun söz konusu mevcut durumu, düzenli Rus ordusuna karşı gayrinizami unsurların bu kadar yoğun olarak kullanılmasının temel sebebidir. Arnavutlar da bu gayrinizami gruplar arasında önemli bir yeri işgal etmektedirler. Arnavutlar, Osmanlı Devleti'nin klasik dönemlerinden itibaren aylıklı olarak seferlere iştirak etmişlerdir.¹¹ Osmanlı idarecilerinin tabiri ile ne zaman hizmetleri talep edilse iştirak eden Arnavut başıbozuklar,¹² hemen hemen her dönem aylıklı asker olarak sefer zamanlarında istihdam edilmişlerdir. Bu tarz gruplara yoğun ihtiyacın duyulduğu bu dönemde de Arnavutlar, Osmanlı ordusunun önemli bir kısmını teşkil etmişlerdir. Savaşın ilk günlerinden son günlerine kadar eksik olan kadrolar Arnavut coğrafyasından alınan aylıklı askerler ile kapatılmak istenmiştir.

Osmanlı idarecileri de mevcut koşulları işaret ederek 1828-29 Rus Harbi'nin önceki savaşlardan farklı olduğunu dile getirmekteydiler. “*Din ve millet kavgası*” olarak tanımlanan bu savaşta bütün Müslümanların “*cansipârâne*” Osmanlı Devleti'nin yanında yer almaları “*farz-ı ayn*” olarak görülmekteydi. Ayrıca Osmanlı ordusunun büyük bir çoğunluğunu aylıklı askerler oluşturduğundan, bu askerlerin mâhiye (aylık) ve sair masraflarının gerekirse vilayetlerinden karşılanması gerektiği tavsiye edilmiştir. Ordunun ekseriyetini oluşturan bu aylıklı askerler ile “gönüllü” olarak istihdam olunan “nefir-i âm” takımlarının memnun edilmesi gerektiğine de vurgu yapılmıştı. Aksi takdirde bu askerlerin buldukları mahaller dışına sevk olunmalarının başka türlü mümkün olmayacağı düşünülmekteydi. Nitekim Sultan II. Mahmud'un da isteği “*asâkirin gönülünün boş tutulması*” yönündeydi.¹³ Dolayısıyla silahlıta alınan neferlerden, geride kalan tebaadan ve zabitanadan fedakârlık ve “*ziyâde gayret*” beklenmekteydi.

Osmanlı idarecilerinin talepleri, İmparatorluğun tamamı için geçerli olmakla birlikte, Arnavut coğrafyasından istenilenler daha çok eski alışkanlıkların terk edilmesi yönünde olmuştur. Rusya ile gerilen ilişkiler neticesinde savaşın ayak seslerinin iyiden iyiye duyulduğu bir dönemde, Tepedelen, Avlonya, Delvine, Yanya ve Berat gibi bazı Arnavut sancak ve kazalarında fermanlar okutularak devletin içinde bulunduğu durum izah edilmiş ve ahaliden ne gibi taleplerin olduğu aktarılmıştır. Söz konusu faaliyetlerin bir “*casus belli*” olduğu ve savaşın meşru zemin kazandığı bu

⁹ Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, çev. Nilüfer Epeçeli, yay. haz. Erhan Afyoncu, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005), 280-285.

¹⁰ Gültekin Yıldız, age, 208.

¹¹ Mesut Uyar ve Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, çev. Mesut Uyar, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 170-175.

¹² Sefer dönemlerinde orduya dâhil edilen başıbozukların askerî kabiliyetlerinden yararlanılmak istendiği gibi, bu gibi silahlı grupların kontrol altında tutulması da amaçlanmıştır: BOA, HAT, nr. 1068/43755-F.

¹³ “*İşbu sefer-i hümayun esfâr-ı sabıka gibi olmayub bi'l-cümle ordularda olan asâkirin ekserisi aylıklı*” olduğundan ve “*Moskoflu keferesinin dahi ilân-ı harb ve busumeti ile Memalik-i İslamiyeye tecaviüz ve tabattîye ictisar etmiş olduğundan cânib-i saltanat-ı seniyyeden üzerine taraf taraf Ordu-ı Hümayunlar ve memurlar tayiniyle avn ve inayet-i hazreti hak kabir ve tedmirleri istihsal kılınmış ve kılınmakta olduğu derkâr, düşman dinimizün bu kerre ki hareketi esfâr-ı sabıka misillü memleket ve millet davası olmayub mecbur-ı din ve millet kavgası olarak kâffe-i ümmet-i Muhammed'in din-i devlet-i âlimiz yolunda ve perverde name-i velinimet-i şâhânesi olduğumuz şevketli kerâmetlî padişahımız şehinşahi-i mansûr-ı âli efendimiz hazretlerinin uğrunda*” ahaliden her türlü fedakârlığın yapılması beklenilmekteydi: BOA, C. AS. nr. 408-16855.

şekilde anlatıldıktan sonra, Avrupalı devletler ve Rumların taleplerinin kabul edilmesinin dine ve örfüne uygun olmadığı belirtilmiştir. Ardından da Arnavutlardan, “*düvel-i selâse-i mezkeârenin sefer-i ilân-ı muharebesi zühur eder ise zir-i hükümette bulunup harb ü darbe kadir olan asâkir ile akvat-ı yevmiyelerine kanaat*” etmelerinin beklendiği ifade edilmiştir. Bu savaşta üzerlerine vazife düştüğü takdirde onlardan fedakârlık beklendiği belirtilerek, öncesinde olduğu gibi “*aylık derdine düşülmemesi*” gerektiği tembih edilmiştir.¹⁴

Arnavut coğrafyasından ve Rumeli'nin sair kazalarından asker alabilmek için “savaş propagandası” olarak yorumlayabileceğimiz bu gibi faaliyetlerin yürütüldüğü bir dönemde cereyan eden ve Osmanlı Devleti'nin kısıtlarının daha iyi anlaşılacağını düşündüğümüz şu örneğin aktarılmasını yerinde buluyoruz. Savaşın başlamasının ardından Ruslar, Gayrimüslim Osmanlı tebaası ile irtibatta olmuş ve onlar vasıtasıyla çeşitli istihbarat faaliyetleri yürütmüşlerdir. Karadağ örneğinde olduğu gibi zaman zaman onlara mühimmat ve para yardımı ile mücadeleye teşvik ettikleri de olmuştur. Bazı Karadağlı Beyler, İşkodra Mutasarrıfı olan Mustafa Paşa'ya¹⁵ Karadağ bölgesindeki bazı mahallelerden “*bilâtebir asker tedariki hususunda*” emir gelmesi üzerine, Dubrovnik'teki Rus konsolosuna yaşanan gelişmeleri aktarmışlardır. Karadağlı Beylerin aktardığı bilgilerden bölgede asker temini hususunda yaşanan sorunların ne boyutta olduğunu anlayabiliyoruz; asker tahriri için bölgeye gelen Osmanlı memurlarına karşı bölge ileri gelenleri ve dini önderler ortak safta yer alarak, Osmanlı memurlarına direniş göstermişlerdir. Papazlar, ahaliye nakdi teşviklerde ve manevi telkinlerde bulunarak onları Osmanlı askerlerine karşı direnme konusunda organize etmişlerdir. Karadağ Beyleri, Dubrovnik konsolosuna yazdıkları mektupta “*Nasranî aleyhinde*” savaşmak istemediklerini ve Ruslara karşı muhabbet duyduklarını da belirtmişlerdir. Osmanlı ordusuna asker vermemek için şu ana kadar direnişlerinde başarılı olsalar da Mustafa Paşa'nın bölgeye gelmesi ile nasıl bir kuvvetle karşı karşıya kalacaklarını bilmediklerinden, Konsolostan gülle, tüfek, barut, çakmaktaşı ve sair mühimmat talebinde bulunmuşlardır. Bu yardımların bir an önce Arnavutluk sahillerine sevk edilmesinin elzem olduğunu da eklemişlerdir.¹⁶ Bu muhabere, Osmanlı Devleti'nin sorun yelpazesinin ne kadar geniş olduğunu göstermesinin yanında, Ruslara Osmanlı ordusu hakkında istihbarat da sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin asker tedariki ve iç güvenlik sorunlarıyla mücadele ettiği aylar olan 1828 baharı döneminde, Rus birlikleri Şumnu yakınlarına kadar ilerlemişlerdi. Osmanlı ordusunun önemli savunma merkezlerinden olan Şumnu, Rumeli ordusu seraskeri Hüseyin Paşa komutasındaki kuvvetler ile tahkim edilmişti. Ayrıca Şumnu bu savaşta Rus saldırılarının en yoğun hissedildiği merkezlerden biri olacaktı. Ruslar önemli askerî merkezleri ele geçirmeden ilerlemenin ordu güvenliği için uygun olmadığını düşündüklerinden ilk olarak bu kaleleri ele geçirmeyi

¹⁴ İlk olarak Arnavutlara, savaş durumuna hangi şartlar altında gelindiği anlatılmıştır. Buna göre Rumların “*saltnat-ı seniyyenin çizgeğüzar reayasından iken bir müddetten beri dâire-i itâatten hurûc ve zirve-i isyana vülûc eden Mora ceziyesinde ve sair Akdeniz adalarında kâin usât-ı Rumun kabir ü tedmirlerine yedlerinde bulunan memâlik-i İslamiye'nin tasfiye ve tathiri zammında altı yedi seneden beri berren ve bahren külliyetli asâkir ve donanmalar gönderilmiş ve bu vakte kadar uzamasını gerek Rusya ve gerek İngiltere ve Fransa devletleri ittihad ile millet-i mersûmenin serbestliğine taraf*” olmaları sağlamıştır. “*Avlonya sancağında bulunan mahallerden tard ve ümmet-i Muhammed hakkında dinleri yolunda bi'l-ittifak can ve başıyla çalışmak için hîn-i iktizâda hareket üzere kâffe-i müminin hazır ve mübeyyâ olmalarını ve evvelkiler gibi aylık ve ulufe taraflarını hatıra götürmeyerek verilecek ta'yinata kanaat ederek emr-i gaşa ve cihada küçük ve büyük bi'l-ittifak ikdam ve gayret kılınmasını ve tenbîhât ve ikaz-ı şeref baş sudur eden ferman*” ahaliye okunmuştur: BOA, HAT, nr. 1056/43475-J.

¹⁵ İşkodralı Mustafa Paşa hakkında bilgi için ayrıca bkz. Diyanet İslam Ansiklopedisi, “Mustafa Paşa, Buşatlı maddesi” <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-pasa-busatli> (erişim 24.01.2022)

¹⁶ Osmanlı merkezi bu mâlûmata Dubrovnik'te bulunan Rus konsolosuna gönderilen mektubun ele geçirilip tercüme edilmesi ile ulaşmıştır: BOA, HAT, nr. 1201/47141.

hedeflemişlerdir. Ruslar; Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Şumnu, Silistre ve Varna'nın ele geçirilmeden ilerlenmesi hâlinde kuvvetlerinin saldırılara açık hâlde olacağını ve ordu ikmal yollarının kapanabileceğini göz önünde bulundurmışlardır. 1828 Temmuz'u ile birlikte Şumnu'da Rus saldırıları yoğun olarak başlamış ancak Osmanlı kuvvetleri, bu saldırıları başarılı bir şekilde savuşturmuştur.¹⁷

Şumnu'nun yanı sıra aynı aylarda Vidin, Silistre ve Varna'da da Rus saldırıları şiddetlenmişti. Osmanlı cephesinde ise Rus tazyikinin yoğun olarak hissedildiği savunma hatlarının tahkimi için aylıklı asker temini devam etmekteydi. Rumeli tarafında istihdam edilecek aylıklı asker miktarının 40.000 civarında olacağı tahmin edilmekte ve ona göre ücret planlaması yapılmaktaydı. Ayrıca orduya dâhil edilen ücretli askerlerin bir miktarı, Rum isyanını kontrol altında tutmak için bölgede bulunan Asâkir-i Mansûre'nin görev yaptığı yerlere kaydırılmaktaydı. Böylece kritik noktalarda mümkün olduğunca düzenli birliklerin kullanılması amaçlanmıştır.¹⁸ Gayrinizami/düzensiz birliklerin savunma zafiyetlerinin yanında savaşın ilerleyen safhalarında sevk ve idarelerinde yaşanan sorunlar, Arnavutlar özelinde aşağıda değineceğimiz üzere Osmanlı ordusunun en önemli meselelerinden olacaktır.

Savaşın erken dönemlerinde savunma hatlarındaki Osmanlı kuvvetleri genelde başarılı olmuştur. Tuna kıyısındaki müstahkem mevkiilerden olan Vidin'de de vaziyetten memnun olduğu ifade edilmiştir. Önemli bir kısmı aylıklı Arnavut askerlerden teşkil edilen İbrahim Paşa komutasındaki birliklerin durumu da bundan farklı değildi. Bu askerlerin Rus saldırıları karşısında göstermiş oldukları gayret ve direniş takdir edilmekteydi. Burada bulunan Bosnalı ve Arnavut askerlerin durumundan övgü ile bahsedilmekteydi. Vidin'den Osmanlı merkezine iletilen belgelerde, Tuna'nın hemen karşı yakasında yer alan Kalafat'ta güçlü istihkâmlar oluşturulduğu ve Rus tarafına önemli zayıat verilerek esirler alındığından da bahsedilmiştir. Ayrıca Arnavutlardan ne zaman asker talep edilse bu talebin karşılık bulacağı da ifade edilmiştir.¹⁹

Savaşın başlarında askerlerin aylıklarının ödenmesinde, mühimmat tedarikinde ve zahire temini hususlarında herhangi bir sorun yaşandığından bahsedilmemektedir. Bu durum doğal olarak cephedeki performans da yansımaktadır. Vidin'de de görüntü bu yönde savaştan ilerleyen aylarında durum tam tersi bir hâl alacaktı. Arnavut askerlerden duyulan memnuniyet zamanla yerini şikâyetlere bırakacaktı. Özellikle paralarını alamadıkları dönemlerde Arnavut askerlerin neden oldukları sorunlara, İbrahim Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen belgelerde çokça yer verilmiştir. Şikâyetlerin genelini ise düşman karşısında hemen dağılma, itaatsizlik ve firarlar oluşturmuştur.²⁰ Osmanlı Devleti ve Arnavut başıbozuklar arasındaki simbiyotik ilişkinin bozulmasına çoğunlukla ödenmeyen/ödenemeyen aylıklar ve uzayan savaşlar neden olmuştur. Bu askerler genelde maişetini kazanma yolu olarak gördükleri savaşlarda, tıpkı diğer başıbozuk gruplar gibi Osmanlı Devleti'ne

¹⁷ Alexander Bitis, agm, 154-155

¹⁸ Rumeli'den toplanan aylıklı askerlerin yaklaşık 5.000 kadarı Eğriboz'da olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye birliklerinin görev yerlerine gönderilmiştir. Buradaki düzenli birlikler ise Rumeli'deki savunma hatlarına sevk olunmuştur. Ayrıca aylıklı askere ödenecek maaşlar için de tasarrufta bulunulmuştur. Devletin selâmeti için bundan önce para esirgenmediği gibi bundan sonra da esirgenmeyeceğini söyleyen Sultan II. Mahmud, bu askerlerin mâhiyelerinin ödenmesi için yeterli tutar olan 3.000 kese yerine "taraf-ı hümâyûnundan" 5.000 kese vererek tekrar para talebiyle karşısına gelinmemesini istemiştir: BOA, HAT, nr. 1081/44045.

¹⁹ BOA, HAT, nr. 1236/48104.

²⁰ BOA, HAT, nr. 1064/43666-A.

farklı bir bağ ile bağlı olmamışlardır.²¹ Aradaki bağın kurulduğu nakdî sistemde yaşanan sorunlar ise iki tarafın birbirlerine karşı memnuniyetsizliğine neden olmuştur.

Askerî manada kadim ve modern arasındaki en sert geçişlerden birinin yaşandığı bu dönemde, devlet ile ücretli askerlerin arasındaki ilişki de sorgulanmaya başlanacaktı. Batılı askerî sistemin tesisi, beraberinde yurttaş askerlik fikrini de getirmekteydi. Bu sistem, çok daha ileri tarihlerde uygulanmaya başlanacak olsa da bu dönemde en azından fikrî olarak zihinlerde yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Savaşın sonlarına doğru Rum isyanı ve Rus savaşı sırasında, Arnavut askerlerin neden oldukları sorunlardan şikâyet edilerek onların da yeni sisteme dâhilleri yönünde fikirler beyan edilmiştir.²² Özellikle Redif birliklerinin teşkilinin ardından, Arnavut coğrafyasında yeni askerî sistemin tesisi için ciddi adımlar atılacaktı. Aylıklı askerliği kendilerine meslek edinen Arnavutların, Redif teşkilatı ile modern askerî yapı ile tanışmaları amaçlanmıştır. Redif askerleri kendi bölgelerinde görev yapabiliyor ve muvazzaf birliklerden farklı olarak yalnızca belirli aralıklarla talim ve eğitime tâbi tutuluyorlardı. Sosyal ve kültürel olarak muhafazakâr bir yapıya sahip olan bu savaşçıların,²³ bu şekilde yeni düzene geçişlerinin daha kolay olacağı düşünülmüştür.²⁴ Fakat bu düşüncenin istenildiği gibi hayata geçirildiğini söyleyemeyiz.²⁵ Muvazzaf birliklerden farklı bir şekilde daimî olarak kışlalarda ikamet etmeyen Redifler, modern askerî sisteme göre teşkil edilmek istenmekteydi. Disiplin dairesi içinde düzenli ordu saflarında yer almaları, Redif birliklerini gayrinizami/başıbozuk unsurlardan ayıran en önemli özellikleriydi. Aşına olmadıkları böylesi bir rejimin dışında kalmak isteyen Arnavutlar, daha özgür oldukları savaş yöntemini terk etmek istememişler ve mevcut konumlarını muhafaza etmeye gayret göstermişlerdir.

Sultan II. Mahmud dönemi Osmanlı askerî modernleşmesinin ilk yıllarında girişilen bu savaşın ardından, sefer dönemlerinde maaş karşılığında istihdam edilen Arnavut başıbozuklar ile Osmanlı Devleti arasında farklı bir hukukî sistem tesis edilmeye çalışılsa da iki grup arasındaki sorunlar daha da karmaşık hâle gelecektir. Ordularda düzen, disiplin ve eğitimin paradigma hâline geldiği yıllarda Osmanlı idarecileri, gayrinizami unsurları tanzim etmek için faaliyetler yürütürken, bu gruplar da mevcut durumlarını korumak ve sistemin dışında kalabilmek için çaba sarf etmişlerdir. Dolayısıyla 1828-29 Rus Savaşı, bazı sorunların daha net görülmesini sağlamış ve bu sorunların çözümü için meşru zemin hazırlamıştır diyebiliriz. Bu savaştan itibaren Osmanlı Devleti nazarında, Arnavut başıbozuklar yalnızca sefer döneminde istihdam edilecek paralı asker değil aynı zamanda yeni askerî sisteme dâhil edilmesi gereken gruplar olacaktı.

²¹ 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nın doğu cephesinde istihdam edilen bazı Kürt ve Ermeni gruplar Osmanlı saflarından Rus tarafına iltica etmişlerdir: Gültekin Yıldız, age, 228 – 229.

²² BOA, HAT, nr. 1048/43249.

²³ Arnavut coğrafyasına gelerek Arnavut savaşçıları hakkında mâlûmat veren Smart Hughes'un gözlemleri için bkz. T. Smart Hughes, 99 – 100.

²⁴ BOA, HAT, nr. 681/33184-D.

²⁵ Gültekin Yıldız, age, 257 – 260; Redif askerleri, yalnızca belirli dönemlerde belirli merkezlerde toplanırlar ve onlara talimler yaptırılırdı. Bu yöntemle Rediflerin savaş durumuna sürekli hazır tutulmaları ve modern askerî sistemler ile tanışmaları amaçlanırdı. Yalnızca seferlere paralı asker olarak katılan başıbozuklar ise bu iş yükü altına girme konusunda pek istekli olmamışlardır. Redif birliklerinin tesisi ve yapısı hakkında ayrıca bilgi almak için bkz. Mübahat Kütükoğlu, "II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12 (1982).

ARNAVUT ASKERLERİN SAVUNMA HATLARINA SEVKİ

1828-29 Rus Savaşı'nda Rumeli'deki muharebeler ağırlıklı olarak Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Şumnu, Silistre ve Varna gibi kritik merkezlerin savunulması şeklinde cereyan etmiştir. Bu savunma hatlarının hemen hemen tamamında gayrinizami unsurların sayısı, düzenli Osmanlı kuvvetlerinden sayıca daha üstündü. Gayrinizami grupların önemli bir kısmını teşkil eden Arnavut başıbozuklar ise bu savunma merkezlerinde ve civarlarındaki sair kalelerin hemen hemen tamamında vazifelendirilmişlerdi. Arnavutların savunma hatlarına sevkleri, savaş öncesinde ve esnasında duyulan ihtiyaca paralel olarak gerçekleşmişti.²⁶ Kendi sergerdeleri komutasında idare olunan bu askerler, düzenli Osmanlı birlikleri ile yan yana görev yapmışlardır. Mansûre askerleri ile de rekabet hâlinde olan aylıklı Arnavut askerler,²⁷ yeni düzenin en önemli temsilcisi olan bu grubu pek sevmezken, düzenli Osmanlı birliklerinin ise çatışma esnasında kolayca dağılan gayrinizami unsurlarla yan yana görev yapmaktan pek memnun olduklarını söyleyemeyiz.²⁸ Durum böyleyken her iki grup da birbirleri ile uzun yıllar daha görev yapacaklardı.

Rus savaşında düzenli ve gayrinizami birliklerin birlikte yoğun olarak buldukları yerlerden biri kışlık ordugâh olan Şumnu'ydu. Osmanlı ordusunun ağırlık merkezini oluşturan birlikler, serasker Hüseyin Paşa komutasında burada konuşlanmıştı. Hüseyin Paşa'nın yaklaşık 40.000 kişilik maiyetinin 10.000 kadarı aylıklı Arnavut askerlerden teşkil edilmişti. Hüseyin Paşa komutasındaki askerlerin yalnızca 10.000 kadarı düzenli birliklerden oluşmaktaydı.²⁹ Ruslar da kuvvetlerinin önemli bir kısmını bu kritik savunma merkezine yönlendirmişlerdi. Şumnu'daki savunma birlikleri, 1828 yılındaki Rus taarruzlarına karşı kısmen başarılı olmuş ve Rusların burayı en azından bu sefer yılında ele geçirmelerine izin vermemişlerdir.³⁰

Rusların yoğun taarruzlarının yaşandığı bir diğer savunma merkezi Varna olmuştu. İlk saldırılar başarılı bir şekilde püskürtülse de denizden ve karadan aylarca süren kuşatma kaleyi zayıflatmıştı. Yoğun top ateşine maruz kalan kalede sürekli asker ve mühimmat yetersizliği yaşanmıştır.³¹ Varna'daki Rus saldırılarının iyice şiddetlendiği dönemde civar bölgelerden asker takviyesi yapılmıştır. Varna savunmasına destek için yardım istenilen yerlerden biri de Karadeniz kıyısındaki İğneada'ydı. İğneada Muhafızı Yusuf Paşa, maiyetinin önemli bir kısmını Varna'ya sevk ettiğinden Temmuz 1828'de asker talebinde bulunmuştur. Hâsıl olan asker ihtiyacı ilk olarak Rumeli'nin sair kazalarından karşılanmak istenmişse de başarılı olunamamış ve aylıklı Arnavut askeri alınmaya karar verilmiştir.³² İğneada örneğinde olduğu gibi boşalan kadrolar Arnavut askerler ile kapatılmak istenmiştir. Ayrıca Yusuf Paşa, kendi maiyeti için Arnavutluk'tan celp olunacak askerin en az iki aylık ulufelerinin de peşin olarak gönderilmesini talep etmekteydi.³³ Böylece bu askerlerin mâhiye taleplerinden kaynaklanabilecek sorunların önüne geçilecek ve idareleri

²⁶ Benzer durum Rumeli'nin diğer bölgelerinden alınan aylıklı ve nefir-i am askerleri için de geçerliydi. 12 Haziran 1828 tarihinde Rusların Tuna'yı geçtiği haberinin ulaşması üzerine Sadrazam Mehmed Selim Paşa, Rusçuk dolaylarında eli silah tutan ahalinin Rusçuk Kalesi'nin muhafazası için silahaltına alınmalarını talep etmişti: BOA, HAT, nr. 1236/48111.

²⁷ BOA, HAT, nr. 508/24963-A.

²⁸ Gültekin Yıldız, age, 219 – 220.

²⁹ Baron von Moltke, age, 60.

³⁰ Alexander Bitis, agm, 155.

³¹ BOA, HAT, nr. 1059/43550-A.

³² Belgede eksik kadrolar için Arnavut coğrafyasından asker alınması tavsiye edilirken, firar vakalarına karşı da dikkatli olunması gerektiği belirtilmektedir: BOA, HAT, nr. 1020/42605-A.

³³ BOA, HAT, nr. 1020/42605.

kolaylaştırılacaktı. Takviye birliklerle desteklenmeye çalışılan Varna, Rusların eline geçen ilk kritik kale olacaktı.³⁴ 11 Ekim 1828 tarihinde kaybedilen kale, özellikle Ruslara lojistik destek konusunda önemli avantajlar sağlamıştır. Karadeniz ve Tuna'nın kesiştiği yerde bulunan kale, Rusların ikmal yollarını güçlendirmiştir.

Varna'da bu gelişmeler yaşanırken, yoğun olarak istihdam edildikleri Vidin'de mâhiyelerini alamayan aylıklı Arnavut askerler, şikâyet konusu olmaya başlamışlardı. Rus taarruzlarının şiddetlenmesi buradaki vaziyeti daha da müşkül bir hâle sokmaktaydı. Vidin Muhafızı İbrahim Paşa'dan çıkan 31 Ekim 1828 tarihli belgede, Kalafat'ın Ruslar tarafından tutulduğu ve Vidin'in top atışları ile zor durumda kaldığından bahsedilmektedir. Ayrıca Osmanlı merkezinden mühimmat ve para talep edilmektedir.³⁵ 1828 sefer döneminin kışıyla birlikte artık İbrahim Paşa, komutası altındaki aylıklı askerlerin maaşlarını alamadıkları için dağıldıklarını belirtmektedir. Yaşanan sorunlardan dolayı emrindeki Arnavut askerlerin sevk ve idarelerinin mümkün olmadığını söylemektedir.³⁶ İbrahim Paşa, durumun daha da kötüleşmemesi için Arnavut askerlerin farklı bölgelere sevk edilmesini ve kendi kuvvetlerinin "Türk uşağı" askerler ile takviye edilmesini talep etmiştir.³⁷

1828 sefer döneminde Vidin, Niğbolu, Rusçuk, Şumnu ve Silistre'de sorunlar yaşansa da Ruslar buraları ele geçirememişlerdir. Fakat bir sonraki sefer döneminde ise Rus üstünlüğü daha net olarak ortaya çıkacaktı. Osmanlı Devleti'nin önemli savunma merkezlerindeki kalelerinin yakınlarına Ruslar tarafından inşâ edilen "müteazzîr tabyalar" ile Osmanlı savunması kırılmaya çalışılmıştır. Rusların uyguladığı bu taktik, Niğbolu'nun karşı tarafında yer alan "Kal'a-i Cedid" örneğinde olduğu gibi genelde başarılı olmuştur. Bir süre muhâsara ve ateş altına alınan kaleden yardım istenmesine rağmen herhangi bir takviye birlik gönderilememiştir. Yardım gönderilememesinin nedenleri ise Tuna kıyılarının buz ile kaplanması ve kale etrafının Ruslar tarafından "serd ü bend" edilmesi olarak zikredilmiştir. Vidin Muhafızı İbrahim Paşa'nın aktardığı bilgilere göre, bu kalede bulunan ve büyük çoğunluğunu Arnavut askerlerin oluşturduğu Osmanlı birlikleri, yeterli mühimmat ve erzâka sahip olmalarına rağmen çok yoğun bir direniş göstermeden kaleyi Ruslara teslim etmişlerdir.³⁸

Haziran 1829'da savunma hatlarında yaşanan zafiyetler ve firarlar neticesinde yeniden asker teminine ihtiyaç duyulmuştur. Ortaya çıkan asker ihtiyacı, Arnavutlardan ve Rumeli'nin sair kasabalarından karşılanmak istenmiştir. Arnavut coğrafyasının önemli merkezlerinden olan Avlonya, Delvine ve Kalkandelen'den toplanacak askerler Rumeli'de ihtiyaç duyulan bölgelere sevk olunacaktı. Bir aylık mâhiyelerinin peşin olarak verilmesinin gerekli görüldüğü asker miktarı 20.000 olarak planlanmaktaydı.³⁹ Fakat bu miktardaki askerlerin celp olunduğu ve savunma hatlarına sevk edildiklerine dair farklı bir kayda rastlamadığımızdan, bunun yalnızca plan aşamasında kaldığını

³⁴ Mesut Uyar ve Edward Erickson, age, 285 – 286.

³⁵ BOA, HAT, nr. 1019/42597.

³⁶ BOA, HAT, nr. 1061/43605.

³⁷ İbrahim Paşa talebini şu sözlerle dile getirmiştir; "Bunlardan biçbir hayır olmayacağı bedîdâr olduğundan Allah ve Resulii aşkına olsun Bosna'dan mı olur mahal-i âhardan mi olur Türk uşağı olarak külliyetli askerden bu tarafa ta'yin buyrulması...": BOA, HAT, nr. 1064/43666-A.

³⁸ Niğbolu tarafında bulunan tatarlar ve diğer tanıkların ifadelerine göre, Kule-i Cedid kalesini Ruslar "Bilâ cenk ve cidal kal'a-i merkumeye dubûl ve kale içinde biraz muharebe olunarak biraz şebid olarak mâadâsını esir ederek sürmüş ve kala-i merkumeyi zabt" etmişlerdir: BOA, HAT, nr. 1062/43628-C.

³⁹ BOA, HAT, nr. 1020/42622.

düşünmekteyiz. Nitekim bu tarihten birkaç ay sonra Ruslar, Edirne'ye kadar gelecekler ve kısa süre sonra da barış görüşmeleri başlayacaktı.

Savaşın son safhalarına doğru gelinirken başıbozuk askerlerin istihdamları ve önemli merkezlere sevkleri devam etmekteydi. Tepedelenli Ali Paşa'nın ortadan kaldırılmasının ardından, Arnavut coğrafyasının en önemli figürü hâline gelen İşkodralı Mustafa Paşa'dan külliyetli miktarda aylıklı asker toplaması istenmişti. Ardından İşkodralı Mustafa Paşa'ya kendi maiyeti ve toplayacağı askerler ile Vidin tarafına hareket etmesi emrolunmuştu. Mustafa Paşa'ya elviye-i selâse (Selanik, Kosova, Manastır) ve bazı Arnavut kazalarından toplam 25.000 kadar asker toplaması tavsiye edilmişti. Bu askerlerin 10.000 kadarını Mat, Debre, Yakova ve Dukakin Sancağı'ndan toplanan aylıklı Arnavut askerler teşkil etmekteydi.⁴⁰ Mustafa Paşa, elviye-i selâse askeri her ne kadar Sırp ve Karadağ ayaklanmalarında yararlılık göstermiş olsalar da bu askerlerin Ruslara karşı savaşmayacağını ve düzenli Rus kuvvetleri karşısında kolayca dağılacaklarını savunmuştur. Mustafa Paşa, bu askerler yerine Kigalık⁴¹ olarak bilinen Prizren, Priştine, Kalkandelen, Üsküp, İvranye(Vranje), Leskofça kazalarından "Moskovlu'nun mubarebesini görmüş" Arnavut askerler alınmasının daha uygun olacağını söylemiştir.⁴²

Mustafa Paşa, birliklerini Rus ordusuna karşı daha başarılı olacaklarını savunduğu ve hizmetlerine ne zaman ihtiyaç duyulsa, her daim hazır olduklarını söylediği Arnavut ve Boşnaklardan teşkil etme niyetindeydi. Osmanlı yönetimine bu talebini ileten Mustafa Paşa, uygun görüldüğü takdirde daha önce kendi hizmetinde yer almış ve sadakatlerinden şüphe edilmeyecek 60.000 kadar aylıklı asker toplayabileceğini belirtmişti. Ayrıca Mustafa Paşa, topladığı bu 60.000 kişilik ordu ile Vidin'in karşı tarafında yer alan Kalafat'a geçip, Eflak üzerine taarruz etmek gibi bir niyeti de vardı. Bu şekilde Rus ordusunu geri püskürtmeyi ve Rus hücumunu boşa çıkarmayı planlamaktaydı. Mustafa Paşa, tüm bunları gerçekleştirebilmesi için gerekli olan top, gülle, barut ve sair mühimmatın gönderilmesini de talep etmekteydi.⁴³

Mustafa Paşa, bu taleplerinden yaklaşık üç ay kadar önce Nisan 1829'da Vidin'in muhafazasının kendisine verilmesini de teklif etmişti. Ayrıca Bosna'dan alınan asker sayısının 10.000 olmasına rağmen bu görevin de kendisine bırakılması hâlinde iki katını toplayabileceğini söylemekteydi.⁴⁴ Mustafa Paşa'nın tüm bu söylemlerine rağmen aradan geçen üç aylık zaman zarfında birlikleri ile Tuna tarafına hareket etmediğini görüyoruz. Nitekim bu durum, ilerleyen süreçte Sultan II. Mahmud'un ve Osmanlı merkezinin tepkisine neden olacaktı. Paşa'nın taleplerini değerlendirmek için toplanan mecliste, isteklerin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı kararı alınmıştır. Mustafa Paşa'nın emrolunan yerlere hareket etmek konusunda isteksiz davrandığı kaydedilmiştir. Ayrıca Mustafa Paşa'nın planladığı yukarıda değinilen harekâtın gerçekleşmesinin de

⁴⁰ "İşkodra Mutasarrıfı hazretleri müteahhid olduğun üzere elviye-i selaseden on beş bin ve aylıklı olarak Debre ve Mat'tan üç bin ve Dukakin Sancağı'ndan bin beş yüz ve nefis-i Yakova'dan bin ki mecmuan yirmi bin beş yüz asker eder sefer-i biümâyuna gitmek üzere tebiyye ve âmâde olarak inşâ-ı lede'rahmet mah-ı zilkadenin evailinde Iskenderiye'den bareket ve emr ü irade buyurulan mahallere azzîmeti" emrolunmuştu: BOA, HAT, nr. 1068/43755-F.

⁴¹ Osmanlı arşiv belgelerinde, Gegler/Gegalar'ın yoğun olarak yaşadığı Kuzey Arnavutluk Kigalık olarak zikredilirken, Tosklar'ın yoğun olarak yaşadığı Güney Arnavutluk'a ise Toskalık denilmektedir.

⁴² BOA, HAT, nr. 1068/43755-F.

⁴³ "Düşman-ı dine karşı durarak müdafası lazım olacak mühimmat ve edevat ve âlât-ı harbiyeden her veçhile vâkıf olup on adet sütrat topu ile levazımata tertib buyurulmuş ise de kâsür lazım olacak top ve obiis ve miskeet ve mühimmat-ı sairinin tertibine inayet buyurulması...": BOA, HAT, nr. 1068/43755-F.

⁴⁴ BOA, HAT, nr. 1068/43755-A.

pek mümkün olmadığı ve “*Arnavutların Vidin'den karşı nebr-i Tuna'ya geçmeleri pek de me'mûl*” olmayacağı kanaati ortaya çıkmıştır. Fakat en çok tepkiyi Mustafa Paşa'nın maiyetini 60.000 kişiye çıkarma fikri almıştır. Sultan II. Mahmud, hatt-ı hümayûnunda bu kadar asker tek bir kişinin komutasına nasıl verilebileceğini ve tek bir bölgede bulunmalarının ne şekilde mümkün olacağını sorarak, daha çok bu askerlerin sebep olabileceği güvenlik sorunları üzerinde durmuştur. Sultan ayrıca “*bin askerle görebileceği maslahatı yirmi bin ile de görüyor*” diyerek Paşa'ya olan kızgınlığını da ifade etmiştir. Nihayetinde alınan kararlarda, İşkodralı Mustafa Paşa'nın maiyetindeki asker sayısının 17.000 civarında olması uygun görülmüş ve de artık “*şu lazımdır bu lazımdır*” demek yerine “*icraata geçmesi*” gerektiği belirtilmiştir.⁴⁵

İşkodralı Mustafa Paşa'nın komutasındaki Arnavut askerler ile Eflak üzerine harekât düşündüğü sırada Rusların Edirne'ye girdiği haberi, bir tatar ile kendisine bildirilmesi üzerine külliyetli asker ile Vidin'den Edirne'ye hareket ettiği bilgisini, Vidin Muhafızı İbrahim Paşa İstanbul'a bildirmiştir.⁴⁶ Büyük çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu Mustafa Paşa komutasındaki yaklaşık 17.000 askerden savaş boyunca hedeflenen ölçüde yararlanılmadığını görüyoruz.⁴⁷ Mustafa Paşa komutasındaki Arnavut başıbozuklar, savaş sonunda çeşitli asayiş sorunlarına da neden olmuşlardır. Vidin'den Edirne üzerine hareket eden Mustafa Paşa, Edirne'ye ulaşmadan şehir Rusların eline geçtiğinden, Mustafa Paşa da maiyetindeki Arnavut askerler ile Filibe'ye gelmişti. Burada bulunan bu silahlı grubun ahaliye ve kazaya verdikleri zararlar şikâyet konusu olmuştu. Filibe Muhafızı Süleyman Paşa, Arnavutların bir an önce buradan tahliye edilmesinin gerektiğini aksi takdirde kazada düzenin iyice bozulacağını bildirmekteydi.⁴⁸ Savaşlara katılmalarındaki temel gayeleri maiyetlerini kazanmak olan aylıklı askerler, idare zafiyetiyle karşılaştıklarında sık sık benzer durumlara başvurabiliyorlardı. Arnavut başıbozuklar da söz konusu boşluktan yararlanarak devletten tahsis edemedikleri aylıklarını ahalden sair yollarla temine kalkabiliyorlar ve çeşitli asayiş sorunlarına neden olabiliyorlardı. Bu savaşçı grubu kontrol altında tutabilmek ise Osmanlı idarecilerinin uğraşmaları gereken başlıca problemlerdendi. Sahip oldukları ve hatta yanlarından dahi ayırmadıkları silahları ile ahali için tehdit olabilen ve askerliği meslek edinen Arnavutların, başıboş dolaşmalarındansa silahlı olarak alınarak cepheye gönderilmelerinin daha doğru olacağı Osmanlı idarecileri tarafından kaydedilmektedir.⁴⁹

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Rus birliklerinin kazandığı başarılarla Osmanlı kuvvetleri arasında yaşanan haberleşme sorunları da etkili olmuştur. Osmanlı ordusu, savaşın birçok safhasında muhabere hususunda sorunlar yaşamıştır. Rusların Rumeli'deki ilerleyişlerinin yakından takip edilememesi, savunma ve taarruz harekâtını olumsuz etkilemiştir. Silistre taraflarından haber alınamaması üzerine, Tuna kıyısındaki bu kritik nokta ile iletişim kopmuştur. Yaşanan bu sorun üzerine mevcut ahvâl ve Rus ordusunun faaliyetlerine dair malumat alınamamıştır.⁵⁰ 16 Temmuz

⁴⁵ BOA, HAT, nr. 1072/43889; Savaşın sona ermesiyle birlikte, İşkodralı Mustafa Paşa maiyetinde istihdam olunan Arnavut askerlerden sefer sırasında vefat edenlerin alacaklarının Arnavut geleneğine uygun olarak ailelerine verilmesine karar verilmiştir: BOA, C. AS. nr. 411/17011.

⁴⁶ BOA, HAT, nr. 1075/43943-B.

⁴⁷ 1828-29 Rus Harbi'nde, Mustafa Paşa'nın vazifesini istenildiği gibi yerine getirmediği de Osmanlı belgelerinde yer almaktadır: BOA, HAT, nr. 1072/43889; Nitekim bu savaştan kısa bir süre sonra İşkodralı Mustafa Paşa, Osmanlı merkezi ile ters düşecek ve mansıpları elinden alınacaktır: BOA, HAT, nr. 412/21412-B.

⁴⁸ “*İş bu Arnavut tıflesi bir müddet dahi Filibe kazasında ikametleri ıktiza eyler ise kaza-ı mezkeüde hemâl-ı mâmûriyetten eser kalmayacağı malûm-ı devletleri olmak için şükka-ı senaveri tahrir*” olunmuştur: BOA, HAT, nr. 1047/43227-D, A.

⁴⁹ Gültekin Yıldız, age, 235.

⁵⁰ BOA, HAT, nr. 1068/43748-C.

1829 tarihinde Silistre Kalesi'nin Rusların eline geçtiği İstanbul'a bildirilmiştir.⁵¹ Ağustos 1829 itibari ile artık Rus taarruzlarına karşı konulmadığı ve askerlerin kumandanlarıyla birlikte dağıldığı belirtilmektedir. Bu askerlerin bir kısmı Şumnu, bir kısmı Filibe bir kısmı ise Edirne tarafına geçmiştir.⁵²

Osmanlı ordusunun vaziyeti bu hâldeyken, Rumeli içlerine doğru hızlı bir şekilde ilerleyen Ruslar, askerî alanda kazandıkları başarıları politik hamlelerle perçinlemek istemişlerdir. Aydos kasabasını ele geçirdikten sonra ahalden gelebilecek tepkileri ortadan kaldırma ve bölgede kalıcı olmak niyetinde olan Ruslar, ahaliye 6 maddeden oluşan bir propaganda metni hazırlamışlardır. Ruslar, hazırladıkları metinde Müslüman ahalinin eskiden olduğu gibi ibadet ve sosyal yaşantılarına aynı şekilde devam edebileceklerini ilân etmişlerdir.⁵³

Savaşın son dönemlerine kadar Arnavut coğrafyasından ve Rumeli'den peyderpey asker tedariki devam etmiştir.⁵⁴ Savaş öncesinde ordunun çok iyi organize edilememesi kadar, firar vakalarının çok yoğun yaşanması da asker ihtiyacının savaş boyunca devam etmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu durum da boşalan kadroların takviyesini gerektirdiğinden aylıklı asker istihdamı savaşın her safhasında devam etmiştir. Bu ihtiyacın karşılandığı en önemli grupların başında da Arnavut başıbozuklar gelmekteydi. Yukarıda da görüldüğü gibi Arnavut askerlerin istihdamlarından ziyade bu askerlerin sevk ve idarelerinde sorunlar yaşanmıştır. Arnavutlar, maişetlerini kazandıkları bir iş kolu olarak gördükleri paralı askerliğe hemen hemen her dönem istekli olmuşlardır. Fakat bu askerlerin kendi memleketlerinden uzak yerlerde görev yapmak istememeleri, itaatsizlik ve sadâkatsizlikleri ise yine aynı şekilde hemen hemen her dönem şikâyet konusu olmuştur.

ARNAVUT ASKERLERİN SEVK VE İDARELERİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Osmanlı ordusunun bu başıbozuk savaşçıların, özellikle idarelerinde yaşanan sorunlar ve disiplinden uzak tavırlarından dolayı 1828-29 Rus Savaşı'nda hizmetlerinden memnun kalınmadığını söyleyebiliriz. Yukarıda değinilen zorunluluklardan dolayı başıbozuk Arnavut askerlerden düzenli bir orduya karşı yapılan bu konvansiyonel savaşta, beklenti olması gerekenden çok daha fazlaydı. Fakat böylesi bir savaşın icrası için gerekli olan eğitim ve disipline daha önce hiç tâbi olmayan bu savaşçıların, düzenli bir ordu karşısında kendilerinden beklenenleri yerine getirmelerinin pek mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Düzenli Rus birliklerinin şiddetli taarruzlarında kolayca dağılan bu askerler, söz konusu durumdan dolayı savaşın hemen hemen her döneminde şikâyet konusu olmuşlardır. Bunun yanı sıra aylıklı olarak istihdam edilen bu askerlerden, mâhiyelerini alamadıkları ya da biraz geciktiği zamanlarda hizmet almak pek mümkün olmuyordu. Hatta Osmanlı idarecileri, maişetlerini kazanmak için orduya dâhil olan Arnavut savaşçıların tek gayelerinin “akçe kazanmak” olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁵

⁵¹ BOA, HAT, nr. 1035/42941-H.

⁵² BOA, HAT, nr. 1069/43768.

⁵³ “Yurtlarında kalacak ahali-i İslam din ve ayinlerinin icrası hususunda serbest olub camileri ve imamları evvelki gibi muhafaza olunub şer'an lazım gelen beş vakit namazlarını kalalar ve cami namazlarında dahi hutbeyi padişahları ve halifeleri olan Sultan Mahmud isminde okuyalar”: BOA, A. VKN. nr. 1/4.

⁵⁴ BOA, HAT, nr. 1068/43748-C.

⁵⁵ Bu savaşçıların “Devlet-i Aliyyede çalışıp düşmandan intikam almak kaziyesi olmayıp mücerred akçe almak” gayesinde oldukları belgelerde yer almaktadır: BOA, HAT, nr. 416/21513-G.

Paralı askerliği kendilerine meslek edinen ve kahramanlıkları ile şöhret kazanmış olan Arnavutların bu özellikleri, sahip oldukları toplum yapısı ve sosyo/kültürel yaşayışlarının bir neticesidir.⁵⁶ 19. yüzyılın erken dönemlerinde Arnavut coğrafyasına gelerek gözlemlerde bulunan Smart Hughes, bu savaşçılar hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Savaşçı ruhları ve kazanma arzuları ile Arnavutların, yabancı devletler için her zaman hazır savaşçılar olduğunu ve savaşın adeta “bir Arnavut için okul” olduğunu söyleyen Hughes’a göre, Arnavut askerler genelde kendi memleketlerinde savaşmayı tercih ederler ve orduya yazılmazlardı, ancak kısa süreliğine seferlere dâhil olurlardı. Ordu ile sefere katılmadıkları zor ve sıkıntılı zamanlarda ise kendi ülkesindeki bey ya da kabile reisinin hizmetine girerlerdi. Askere alınmaları ancak gönüllü olmalarına bağlıydı. Hughes, “disipline edilmiş askerden” ziyade, daha çok “dizginlenemeyen savaşçı” olarak tanımladığı Arnavutların üzerinde, komutanların ancak sınırlı bir otorite kurabildiğini ve çoğu zaman sefer esnasında dağılarak evlerine döndüklerini söylemektedir. Ayrıca Arnavut savaşçıların kahramanlıklarının, itaatsizlik ve sadakâtsizliklerinden dolayı zedelendiğini de belirtmektedir.⁵⁷

Arnavut savaşçıların şöhretlerinin dahi düşman karşısında etkili bir silah olduğu, Osmanlı idarecileri tarafından da zikredilmektedir.⁵⁸ Fakat 1828-29 Rus Savaşı’nda, düzenli Rus kuvvetleri karşısında durum farklı olmuştur. Bu savaşta, Şumnu civarında Rus kuvvetlerine karşı savunmada kalmak yerine, Rus baskısını kırmak için bir yarma harekâtı denenmiştir. Osmanlı merkezine gönderilen 13 Temmuz 1828 tarihli belgeye göre harekât şu şekilde gerçekleşmişti; üç koldan Şumnu üzerine doğru ilerleyen Rus kuvvetlerinin ilerleyişini durdurmak için Rusların orta koluna taarruz kararı alınmıştı. Serasker Hüseyin Paşa, Halil Rıza Paşa ve sair sergerdeler ile Rus taburlarına hücum edilmişti. İki Rus taburuna önemli zayıat verilerek dağıtılmasına rağmen yardıma gelen takviye birlikler ve yoğun top ateşi Osmanlı birliklerinin geri çekilmesine neden olmuştur. Ardından Arnavut taburlarından “sebât ve metânet” göstereceklerine dair söz alınarak yeniden bir harekât planı hazırlanmıştır. Düşman üzerine taarruz edildiği sırada Arnavut taburları, söz vermelerine rağmen dağılmış ve Serasker Paşa ile diğer komutanları yalnız bırakmışlardır. Osmanlı kuvvetleri çok sayıda şehit, yaralı ve esir verdikten sonra tekrar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Sonrasında Ruslar ile meydan muharebesi yapmak yerine tabyalarda kalarak savunma yapmanın daha isabetli bir karar olacağı ifade edilmiştir.⁵⁹

Düzenli Rus birliklerine karşı benzer bir olay da Karadeniz kıyısında bulunan Süzebolu’da yaşanmıştır. 1829 Mart’ında Süzebolu’da Rus kuvvetlerinin tabyaları ele geçirip buradaki topları kullanılmaz hale getirmesinin ardından, bölgenin savunmasını yapan Osmanlı birliklerinin düzeni bozulmuştu. Süzebolu Muhafızı Halil Hamdi Paşa’nın idaresindeki 1.500 askerin önemli bir kısmını oluşturan Arnavut askerlerin yoğun ateşe maruz kalarak firar etmesi üzerine, geride kalan askerler oldukça zor durumda kalmışlardır. Tahrip edilen topların kullanılamaması üzerine yalnızca tüfeklerle karşı koyulmaya çalışılmış ancak Halil Hamdi Paşa, kapı halkı ve maiyetinde kalan askerler

⁵⁶ Arnavut kültürü ve Arnavutların sosyal yapıları için bkz. Nathalie Clayer, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri. Avrupa’da Çoğunluğun Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, çev. Ali Berktaş, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013); Nuray Bozboru, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğu’nun Gelişimi*, (İstanbul: Boyut Kitapları, 1997).

⁵⁷ T. Smart Hughes, age, 99-100.

⁵⁸ BOA, HAT, nr. 419/21666.

⁵⁹ Arnavut askerlerin çok kolay dağılmasının ardından daha ihtiyatlı davranmanın yerinde olacağını düşünen Serasker Hüseyin Paşa, “tabya derûnunda müdafaya ikdâm olunmak lâzımdır” görüşünün daha doğru bir karar olduğunu ifade etmiştir: BOA, HAT, nr. 1071/73824.

ile birkaç gün ancak direnebilmiştir. Halil Hamdi Paşa, yaklaşık yüz elli kadar askeri ile Süzebolu'da Rus kuvvetlerine esir düşmüştür.⁶⁰

Osmanlı ordusunun ikmalinin sağlanabilmesi adına kritik öneme sahip olan Süzebolu'nun,⁶¹ Rusların eline geçmesinin ardından kalenin kurtarılması için harekât düzenlenmiştir. İlk olarak 12 Mayıs 1829 tarihinde Süzebolu açıklarında olan Rus donanması hakkında istihbarat alınması amacıyla tatarlar gönderilmiştir. Tatarlardan alınan bilgilere göre bu gemilerin küçük gözetleme tekneleri olduğu, bir harekât düzenleyecek güçte olmadığı söylene de Donanma-yı Hümâyûn'un Süzebolu tarafına sevki talep edilmiştir. Ayrıca Süzebolu'daki mevcut kuvvetlere ilave olarak harekâtın gerçekleştirilebilmesi için iki bin kadar aylıklı asker talebinde de bulunulmuştur.⁶² Kalenin tekrar alınabilmesi için düzenlenen operasyonda dahi yeniden paralı askerlere ihtiyaç duyulmuştur. Fakat gayrinizami birlikler, bu örneklerde de olduğu gibi savaşın genelinde Rus kuvvetlerine karşı pek başarılı olamamışlardır.

Aylıklı Arnavut askerlerin, savunma zafiyetlerinin dışında sevk ve idareleri hususunda sorunlara neden olan en önemli iki unsur, genelde alacakları aylıkların ödenmemesi/ödenmemesi ve iâşe temininde yaşanan sıkıntılar olmuştur. Erzak temini ve nakli konusunda yaşanan sorunlarda ise kritik bölgelerin Rus kontrolüne geçmesi önemli bir etken olmuştur. Örneğin Osmanlı kuvvetlerinin zahîre tedariki için önemli bir yer olan Krayova/Croiva'nın, Rusların eline geçmesi Osmanlı birliklerinin şartlarının ağırlaşmasına neden olmuştur. Bölgede kontrolün yeniden sağlanması için 1828 Eylül'ünde Rus birlikleri üzerine karşı harekât düzenlenmesi düşünülmüşse de bundan vazgeçilmiştir. Krayova Kaymakamı/Kâimmakamı'nın, dahi Ruslara insan ve erzak tedarik ettiğinin de anlaşılması üzerine, Rusların bölgeden kolay atılmayacağı kanaati oluşmuştur. Osmanlı ordusu için erzak temin edilen bu gibi kazaların Rusların eline geçmesi, Osmanlı birlikleri için yeni sorunların habercisi olmuştur.⁶³ Nitekim savaşın ilerleyen sürecinde zahîre yetersizliği, itaatsizlik ve firarların önemli bir sebebi olarak karşımıza çıkacaktı.

Osmanlı merkezine gönderilen belgelerde söz konusu hususa sıklıkla yer verilmiştir. Asker idaresinin mümkün olabilmesi için zahire tedarikinin önemine vurgu yapılarak bu konuda sorun yaşanmaması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Askerin iâşesinin sağlanabilmesi ve aylıklı askerlerin maaşlarının verilebilmesi adına Osmanlı askerî yetkilileri merkezden sık sık para talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu şekilde askerlerden yararlanmanın mümkün olabileceği vurgulanmıştır.

Zahîre yetersizliği zaman zaman ahâlinin de güvenliğini tehdit eden sorunlara sebep olmaktadır. Vidin'de bulunan Arnavut askerlerin neden oldukları şu olay, yaşanan sorunların boyutlarını anlamamız açısından önemli bir örnek teşkil eder. Vidin dolaylarında yaşanan erzak sıkıntısı neticesinde, Arnavut askerler Niğbolu sancağının bazı kaza ve köyelerine giderek bu sorunu kendileri farklı bir yöntemle çözmeye çalışmışlardır. Bölgeye gelen Arnavut askerler, "*Vidin Muhafızı asker toplayacak*" diyerek ahâlden zorla erzak toplamışlardır. Kaza ve köylerin büyük bir kısmının yağmalanması, ahaliyi tedirgin ettiği gibi Niğbolu sancağında bulunan ve buralardan erzak temin

⁶⁰ BOA, HAT, nr. 1075/43942-A.

⁶¹ Mesut Uyar ve Edward Erickson, age, 290.

⁶² BOA, HAT, nr. 1059/43549.

⁶³ Rus ordusunun ilerleyişinin yakından takip edilmesi amacıyla casuslar ve süvariler vasıtasıyla istihbarat alınması amaçlanmıştır. Krayova'ya gelen Rus kuvvetinin sekiz top ve altı bin askerden mürekkep olduğu tahmin edilse de kesin bilgi alınmadığından, yalnızca gerekli tertiplerin alınması tavsiye edilmiştir: BOA, HAT, nr. 1083/44116-A.

eden birliklerin zahîre sıkıntısı çekmesine de neden olmuştur. Yaşanan bu gibi olayların ardından, Niğbolu'daki birliklerin ihtiyaç duyduğu erzâkın bir kısmı her ne kadar Sofya taraflarından karşılanmaya çalışılsa da ağır kış şartları bunu oldukça zorlaştırmıştır. Tuna'nın karşı yakasının Rusların eline geçmiş olması buralardan da erzâk temin edilememesine neden olmuştur. Arnavut askerlerin sebep oldukları bu sorunlar üzerine bundan sonra silahaltına alınacak askerlerin daha çok "Türk uşağı" olması gerektiği İstanbul'a iletilen hususlardandır.⁶⁴

Arnavut askerlerin neden olduğu benzer bir olay da Zağra dolaylarında yaşanmıştır. 18 Nisan 1829 tarihli belgede yer alan malumata göre, Arnavut askerler Zağra civarındaki köylerden para ve erzak temin etmeye çalışmışlardır. Yaşanan olaylar üzerine bölgeye teftiş ve ahalinin mağduriyetinin giderilmesi için memurlar gönderilmiştir.⁶⁵ Ordu içindeki iktisadî ve idari aksaklıklar, bu örnekte olduğu gibi ahalinin de güvenliği için tehdit oluşturabiliyordu. İkmal yollarında ve aylıkların ödenmesi hususunda yaşanan sorunlar, bu askerlerin firarlarını da tetiklemekteydi. Savunma hatlarında zafiyete neden olan bu durum, Osmanlı ordusunun muzdarip olduğu konuların başında gelmekteydi. Yoğun olarak meydana gelen firarlar, boşalan kadroların yeniden doldurulması için aylıklı asker istihdamını savaş süresince zorunlu hâle getirmiştir.

Firar vakalarının çok yoğun yaşanması ve ordunun önemli bir miktarının aylıklı askerlerden teşkil edilmesi, bu askerlerin sevk ve idareleri dışındaki farklı sorunlara da neden olmaktadır. Genellikle sergerdeleri ve bölükbaşlarının idare ve sorumluluğunda olan bu askerlere, mâhiyeleri sayılarına göre merkez veya vilayetlerden toplu olarak gönderilmekteydi. Fakat firari askerlerin, firar ettikleri haberi sergerdeleri tarafından üst makamlara ya da İstanbul'a bildirilmediği için kesilmesi gereken mâhiyeleri ödenmeye devam etmekteydi. Böylece firar ettiklerinden habersiz olarak bu askerlere ödenen paraları da sergerdeler, kendi zimmetine geçiriyordu. Bu durum, Osmanlı yönetiminin kendi ifadesiyle "*beyhûde akçe itlâfına sebep*" oluyordu. Yaşanan firar vakalarının çok yüksek oluşu göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu durumun Osmanlı Devleti'nin sırtına bir kambur daha eklediği söylenebilir.⁶⁶ Aylıklı askerlerin mâhiyeleri üzerinden çeşitli yolsuzlukların yaşanması, Osmanlı merkezine ilâve maddi külfet yüklediği gibi askerî açıdan da kritik hataların yapılmasına sebebiyet vermiş olması muhakkaktır. Kâğıt üzerindeki asker sayısı ile cephedeki miktarın farklı olması, en azından o kuvvetten beklenenin karşılanamamasına neden olacaktır.

1828-29 Rus Savaşı'nın nihayete ermesinin ardından, iktisadî olarak da büyük zarar görüldüğü belgelerde zikredilen hususlardan olmuştur. Rum isyanı ve hemen ardından gelen Rus savaşı neticesinde asker, mühimmat ve sair giderler için önemli miktarlarda masraf yapıldığı ve devlet hazinesinin plansız şekilde israf edildiği söylenmiştir.⁶⁷ Rum isyanında ve 1828-29 Rus Savaşı'nda yüzbinlerce aylıklı asker istihdam edilmiştir. Yalnızca bu aylıklı askerlerin her birine 30 ile 40 kuruş aylık ödendiği⁶⁸ göz önünde bulundurulsa dahi bu uzun zaman diliminde Osmanlı ekonomisinin ne kadar ağır bir darbe aldığı anlaşılabilir. Böylesi iktisadî ve siyasî sorunların ortasında devam ettirilmeye çalışılan askerî yenileşme ise doğal olarak bu süreçten olumsuz yönde

⁶⁴ BOA, HAT, nr. 1065/43689-H.

⁶⁵ BOA, HAT, nr. 1078/43960-E.

⁶⁶ Şumnu ordusunda görevli olan 3589 aylıklı piyadenin yaklaşık dörtte biri firar ettiği halde bu askerlere mâhiye ödenmeye devam edilmiştir. Yaşanan bu gibi sorunların ardından, "*İnşallahü teâlâ ileride Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin teksîrine muvaffâkiyetle ol vakit bu misillü aylıklı asker istihdamına*" gerek kalmaması temenni edilmiştir: BOA, HAT, nr. 1073/43895.

⁶⁷ BOA, TS. MA. e. nr. 712/74.

⁶⁸ Gültekin Yıldız, age, 225.

etkilenmiştir. Üstelik bunlara Arnavutluk ve Bosna'da meydana gelen ayaklanmalar ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya karşı yapılan savaş da eklenecekti. Asâkir-i Mansûre'nin sayıca yetersiz kaldığı bu dönemlerde de Arnavut savaşçıları, Osmanlı Devleti'nin aylıklı askerleri olmaya devam edeceklerdi.

“*Olağanüstü durumların kısa süreli çözümü olarak görülen aylıklı Arnavut askerler*”,⁶⁹ ilerleyen süreçte yürütülen askerî reformların parçası hâline getirilmek istenmiştir. Fakat “yeni düzeni” mevcut durumu ve sosyo/kültürel yaşantısına “hakaret” olarak gören bu savaşçıları, sistemin dışında kalmak isteyeceklerdir.⁷⁰ 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona ermesinden itibaren Arnavutların askerî reformlara dâhil edilebilmeleri, Osmanlı Devleti'nin hemen hemen her dönem meşgul olması gereken bir mesele olacaktı. Osmanlı idarecileri ile aylıklı askerlik yapan Arnavutlar arasındaki mücadele, yeniliklerin uygulanması ve var olan statünün korunması şeklinde devam edecekti.

SONUÇ

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Arnavut savaşçıları özelinde yaşanan sorunlar genelde, düzenli birlikler karşısında güçlü bir direniş gösterememeleri, alacakları ödenmediğinde kendilerinden hizmet alınmaması ve itaatsizlikleri olmuştur. İkmal yollarında yaşanan sorunlar da bu askerlerin firarına ve ahalinin mustarip olduğu çeşitli problemlere de neden olmuştur. Osmanlı düzenli birliklerinin, nitelik ve nicelik olarak istenilen seviyelerde olmaması, istihdam edilen asker miktarının fazla olmasına sebebiyet vermiştir. İstihdam edilen asker miktarının bu denli fazla oluşu da yaşanan sorunların sayısını artırmıştır. Reform sürecinde kurum ve yapıların henüz tam anlamıyla tesis edilememiş olması, gayrinizami unsurlara duyulan ihtiyacın temel sebebidir. Bu gruplara olan ihtiyacın sonlandırılması adına savaşın ardından, askerî yenileşme faaliyetlerine devam edilmiş ve sistemin tüm Osmanlı coğrafyasında tesisi için çaba sarf edilmiştir.

Bu savaşla birlikte artık bu grupların varlığı daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde zorunlu askerliğin uygulanmaya konulmasından önce Arnavutlar gibi paralı askerlik yaparak geçimlerini sağlayan grupların, modern askerî kurum ve sistemler ile tanışmaları amaçlanmıştır. Osmanlı idarecileri, “haşin” olarak tanımladığı Arnavut savaşçıları ancak tedrici olarak modern askerî sisteme dâhil edileceklerini düşünmekteydi. Osmanlı Devleti tarafından uygulanan politikaların bu yönde olmasına rağmen Arnavutlar, bu “Batılı” sistemi tatbik etmeye pek gönüllü olmamışlardır. Onlar, daha özgür oldukları kıyafetleri içinde maişetlerini de kazandıkları paralı askerliği icra etme hususunda direnmişlerdir. Arnavutlar, mevcut konumlarını ve ayrıcalıklarını muhafaza etmek isterken, Osmanlı Devleti ise tebaası olan Arnavutları “taht-ı

⁶⁹ Ali Fuat Öreñç, “Albanian Soldiers in the Ottoman Army During to Greek Revolt at 1821”, *International Balkan Annual Conference*, vol. 2, (Tiran: 2012), 524.

⁷⁰ 1828-29 Rus Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Arnavut coğrafyasından Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye için asker alınmak istenmiş ancak Reşid Mehmed Paşa, “*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye için buradan âdem virilmez, lakin başıbozuk ne kadar asker istenilir ise gönderilmek mümkündür*” demiştir. Reşid Mehmed Paşa, Arnavutların nizami birliklerde istihdamlarının çok zor olduğunu ifade etmiştir: BOA, TS. MA. e, nr. 670/28.

nizama" dâhil etmeyi istemiştir. Özellikle 1839 yılında ilan edilen Tanzimat'la birlikte Osmanlı idarecileri ile Arnavut savaşçılar arasındaki mücadeleler daha da sertleşmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Cevdet Askeriye

BOA, C. AS. nr. 411/17011; BOA, C. AS. nr. 408-16855.

Hatt-ı Hümayûn

BOA, HAT, nr. 1056/43475-J; BOA, HAT, nr. 1201/47141; BOA, HAT, nr. 1081/44045; BOA, HAT, nr. 1236/48104; BOA, HAT, nr. 1064/43666-A; BOA, HAT, nr. 1048/43249; BOA, HAT, nr. 681/33184-D; BOA, HAT, nr. 1236/48111; BOA, HAT, nr. 508/24963-A; BOA, HAT, nr. 1059/43550-A; BOA, HAT, nr. 1020/42605; BOA, HAT, nr. 1019/42597; BOA, HAT, nr. 1061/43605; BOA, HAT, nr. 1062/43628-C; BOA, HAT, nr. 1020/42622; BOA, HAT, nr. 1068/43755-F; BOA, HAT, nr. 1068/43755-A; BOA, HAT, nr. 1072/43889; BOA, HAT, nr. 1075/43943-B; BOA, HAT, nr. 1072/43889; BOA, HAT, nr. 412/21412-B; BOA, HAT, nr. 1047/43227-D, BOA, HAT, nr. 1047/43227- A; BOA, HAT, nr. 1068/43748-C; BOA, HAT, nr. 1035/42941-H; BOA, HAT, nr. 1069/43768; BOA, HAT, nr. 1068/43748-C. BOA, HAT, nr. 416/21513-G; BOA, HAT, nr. 419/21666; BOA, HAT, nr. 1071/73824; BOA, HAT, nr. 1075/43942-A; BOA, HAT, nr. 1059/43549; BOA, HAT, nr. 1083/44116-A; BOA, HAT, nr. 1065/43689-H; BOA, HAT, nr. 1078/43960-E; BOA, HAT, nr. 1073/43895.

Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı

BOA, TS. MA. e. nr. 712/74; BOA, TS. MA. e, nr. 670/28.

Vakanüvis Kalemî

BOA, A. VKN. nr. 1/4.

Basılı Eser ve Makaleler

Ahmed Muhtar Paşa. *Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*. Haz. Ahmet Çaparlar-Eda Çaparlar-Yahya Avcı. İstanbul: Kitabevi, 2019.

Akad, Mehmet Tanju. *Gayrinizami Savaş*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 2015.

Aksan, Virginia H. “18. yüzyıl Sonlarında Osmanlı'da Zorunlu Askerlik Stratejileri”, *Devletin Silahlanması: Ortadoğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925)*, der. Erik Jan Zürcher. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.

- Baron von Moltke. *1828 Seferi*. Çev. Ahmed Rasim ve Muammer. İstanbul: İstanbul Askerî Matbaa, 1932.
- Bitis, Alexander. “The 1828-1829 Turco-Russian War and The Treaty of Adrianople.” *Turks*, C. 4. Ed. Hasan Celal Güzel-C. Cem Oğuz-Osman Karatay. Ankara: Yeni Türkiye Publications, 2002.
- Bozbora, Nuray. *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğu'nun Gelişimi*. İstanbul: Boyut Kitapları, 1997.
- Cezar, Mustafa. *Osmanlı Tarihinde Levendler*. İstanbul: Çelikkilt Matbaası, 1965.
- Clayer, Nathalie. *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri: Avrupa'da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Chesney, Colonel. *The Russo-Turkish Campaign of 1828 and 1829 with a view of the Present State of Affairs in the East*. New York: Redfield Printing, 1854.
- Çakın, Naci. *Osmanlı Rus Harbi (1828-29)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1978.
- Çalar, Muhammed Emin. “Osmanlı Ordusu'nda Arnavutların Muvazzaf Birliklere Alınmaları: Yaşanan Sorunların Sosyo-Kültürel, İktisadî ve Dinî Altyapıları (1826-1839).” Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Hughes, T. Smart. *Travels in Sicily, Greece and Albania*. C. 2, London: 1820.
- Jorga, Nikolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. C. 5. Çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Kütükoğlu, Mübahat. “II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 12 (1982): 127 – 158.
- Örenç, Ali Fuat. “Albanian Soldiers in the Ottoman Army During to Greek Revolt at 1821”, *International Balkan Annual Conference* 2 (2012): 502 – 524.
- Uyar, Mesut. “Gerilla Savaşı.” Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1995.
- Uyar, Mesut ve Edward J. Erickson. *Osmanlı Askeri Tarihi*. Çev. Mesut Uyar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları: 2017.
- Yıldız, Gültekin. *Neferin Adı Yok: Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*. İstanbul: Kitabevi, 2009.